

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ชาตกัฎฐกถา เป็นนิทานคำสอนทางพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่องการเสวยพระชาติของพระพุทธเจ้าในชาติก่อน ๆ ซึ่งมีถึง ๕๔๗ เรื่อง* แต่ละเรื่องมีจุดประสงค์มุ่งอบรมสั่งสอนให้คนทำความดี ละเว้นจากการทำความชั่ว และอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ ลักษณะประการหนึ่งของชาตกัฎฐกถา คือมีการนำเอาสัตว์มาผูกเรื่องเป็นนิทานสอดแทรกคติธรรมคำสอนไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังได้เข้าใจและจดจำคติธรรมคำสอนได้ง่ายขึ้น และยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินไปทั่ว ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือให้แง่คิดแก่คนทั่วไปว่า แม้แต่สัตว์เดรัจฉานยังมีศีลธรรม มีความเมตตาากรุณา กตัญญูรู้คุณ ซึ่งมีมนุษย์ฟังดูเป็นตัวอย่าง สัตว์ที่เป็นศัตรูกัน เช่น ครุฑกับนาค งูกับพังพอน ยังกลับเป็นมิตรกันได้ คนเราที่เป็นศัตรูกันก็อาจกลับเป็นมิตรกันได้เช่นเดียวกัน

คติธรรมคำสอนที่ได้จากพฤติกรรมของสัตว์นั้น เข้าใจง่ายและแจ่มชัด จึงนิยมนำมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ที่มีลักษณะเช่นเดียวกันจนเกิดเป็นส่วนานพุดขึ้น เช่น "กระต่ายตื่นตูม" (พิชชทายชาตก) "กิ้งก่าไคทอง" (มโหสถชาตก) "กากับนกยูง" (พาเวฬุรัฎฐชาตก) "จิ้งจอกสังคม" (มุสิกชาตก, สีกาลชาตก, สันธิเภทชาตก, ขัมพูชาตกชาตก, วัณณาโรหชาตก, ปุคิมังสชาตก) ฯลฯ เป็นต้น

*มหาหมคณาจารย์, ชาตกัฎฐกถา. ๑๐ ภาค. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์กุล, ๒๕๒๕ - ๒๕๒๗) และ

E.B. Cowell, Jataka Stories, 6 Vols (London : Published for the Pali Text Society by Luzac & Company Ltd, 1957)

แม้แต่ในวรรณคดีไทยก็นำเอาเรื่องของสัตว์ในชาตกัฏฐกถามาแสดงเป็นคติ
สอดแทรกไว้เสมอ เช่น

โลกนิติคำโคลง

"กาน้ำคำคังคน	เอาปลา
กามกคคโครทา	เสพบ้าง
ลงน้ำสำมัจฉา	ชลชาติ
สวะปะคคอง	กริ่งน้ำจ่าตาย" ^๑

เป็นการแสดงให้เห็นว่าการกระทำที่ผิดไปจากธรรมชาติของคน ย่อมได้รับ
อันตราย เหมือนกาที่เห็นนกกาน้ำคำหาปลาทำอย่างโดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติของคน
ในที่สุดก็จมน้ำตาย มีปรากฏอยู่ในวิกรชาดก^๒

มหาเวสสันดรชาดก

"ท่าเสแสร้งชนชอก คังหนึ่งว่านกยางกรอกชอกชิมเขา เท้าสื้อเส้าสับปลา"^๓

เป็นความเปรียบเทียบบุคคลที่ทำเรื่องชิม ซึ่งน่าจะมีเล่ห์เหลี่ยมอะไรสักอย่าง
หนึ่ง เหมือนนกยางที่แกล้งทำเป็นชิมเขา แล้วหลอกเอาปลาไปกิน มีปรากฏอยู่ในพทชาดก^๔

^๑สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร, ประชุมโคลงโลกนิติ
(พระนคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๑), หน้า ๑๗๓.

^๒มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, ชาตกัฏฐกถา, ภาค ๓ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
พาณิชย์กุล, ๒๕๖๕), หน้า ๑๕๘ - ๒๐๐.

^๓กรมศิลปากร, มหาเวสสันดรชาดก (พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์,
๒๕๑๘), หน้า ๑๑๘.

^๔มหาหมฏฐราชวิทยาลัย, ชาตกัฏฐกถา, ภาค ๓, หน้า ๓๑๑ - ๓๑๒.

"ดูจหนึ่งว่าฝูงกาเข้าเดินตามคตมนกเค้า บ้างก็แย่งหยิกยะเยาะเย้ยยะยุง"^๑

เป็นความเปรียบเทียบตอนนางอมิตตลาถูกนางพราหมณีรุมล้อมกว่า เหมือนกับฝูงกาที่ตามจิกตีนกเค้าแมว ดังปรากฏอยู่ในจตุกษาคก^๒ เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมานี้ ยังมีเรื่องของสัตว์ในชาติกัฏฐกถาอีกมากรวมถึง ๒๓๖ เรื่อง ที่สอดแทรกคติธรรมคำสอน สมควรจะไ้นำมาศึกษาและเผยแพร่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าดังนี้

- ๑. เพื่อศึกษาและรวบรวมพฤติกรรมของสัตว์ที่ปรากฏในชาติกัฏฐกถา
- ๒. เพื่อศึกษาคติธรรมและคำสอนที่ได้จากพฤติกรรมของสัตว์
- ๓. เพื่อศึกษาวิธีการอบรมสั่งสอนโดยยกเอาเรื่องของสัตว์มาเป็นอุทาหรณ์
- ๔. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเรื่องของชาติกัฏฐกถา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะพฤติกรรมของสัตว์ที่มีบทบาทสำคัญในชาติกัฏฐกถา ซึ่งมีปรากฏอยู่ ๒๓๖ เรื่อง จากชาติกัฏฐกถาทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง โดยจำแนกพฤติกรรมของสัตว์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ พฤติกรรมของสัตว์ที่ประกอบด้วยคุณธรรม พฤติกรรมของสัตว์ที่ขาดคุณธรรม พฤติกรรมของสัตว์ที่แตกต่างไปจากธรรมชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑กรมศิลปากร, มหาเวสสันดรชาดก, หน้า ๘๕.

^๒มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ชาติกัฏฐกถา, ภาค ๔ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พาณิชย์กุล, ๒๕๖๕), หน้า ๘๘ - ๑๐๐.

ของตน ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับมนุษย์ และการศึกษาสัตว์ในชาติกัฏฐกถาเชิงวรรณคดีสัมพันธ์

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พฤติกรรมของสัตว์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยยึดหลักคตินิยมคำสอนที่ได้จากพฤติกรรมของสัตว์เป็นสำคัญ

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์จากหนังสือชาติกัฏฐกถาฉบับภาษาบาลีพิมพ์ด้วยตัวอักษรไทย ของมหามฤฎราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๔๖๗ จำนวน ๑๐ เล่ม เป็นหลักในการค้นคว้า โดยเทียบจากหนังสือ Jataka Stories ของ E.B. Cowell รวมทั้งเอกสารและตำราที่เกี่ยวกับเรื่องชาตก จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ค้นคว้าได้มาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ และเรียบเรียงเป็นบทตามเค้าโครงเรื่องที่วางไว้

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นงานวิจัยที่ให้ความรู้เรื่องชาติกัฏฐกถาอย่างละเอียด พร้อมทั้งรวบรวมคตินิยมคำสอนตามหลักพุทธศาสนาที่ได้จากพฤติกรรมของสัตว์ไว้เป็นหมวดหมู่ ทำให้สะดวกในการศึกษาและเผยแพร่ต่อไป ซึ่งอาจนำไปจัดทำหนังสือชุดนิทานชาตกได้เป็นแบบเรียนสำหรับชั้นประถมหรือชั้นมัธยมศึกษาได้ เช่นเดียวกับนิทานอีสปหรืออาจนำไปประกอบการอบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย